

Het jaarrapport georganiseerde criminaliteit in België 2010 – kernbevindingen

Fabien Gérard^a en Christel Defever^b

^a Strategisch Analist, DGJ/DIC, Federale Politie (Corresp.: djc.dir@telenet.be).

^b Attaché, Dienst voor het Strafrechtelijk beleid, FOD Justitie (Corresp.: Christel.defever@just.fgov.be).

Vanaf de jaren '90 werd het begrip georganiseerde criminaliteit ook in ons land gemeengoed en vond zij haar plaats in de debatten. Verschillende actieplannen, parlementaire onderzoekscommissies en beleidsdocumenten schonken in de navolgende jaren aandacht aan de georganiseerde misdaad en werkten initiatieven uit voor een concrete aanpak ervan. Hierbij was het ook zaak om een beter inzicht te verkrijgen in de diverse verschijningsvormen van de georganiseerde criminaliteit zodat de aanpak ervan hierop kon worden afgestemd. In de vorm van het jaarrapport georganiseerde criminaliteit deed de beeldvorming over dit fenomeen haar intrede. Deze beeldvorming werd in de loop der jaren verder methodologisch onderbouwd en verfijnd.

In dit artikel worden de voornaamste bevindingen en tendensen uit het jaarrapport georganiseerde criminaliteit 2010 betreffende de gegevens voor de periode 2007-2009 weergegeven en geïllustreerd, dit gestoeld op specifiek hiertoe ingezamelde gegevens door de Directie georga-

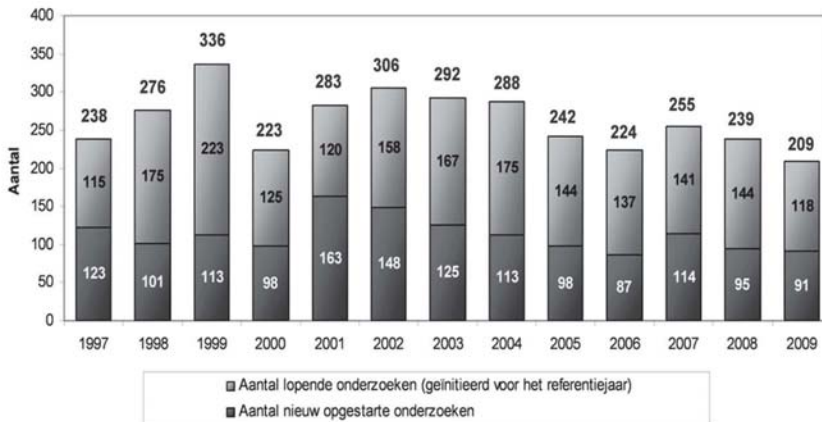
niseerde criminaliteit van de Federale Gerechtelijke Politie, d.m.v. meldingsformulieren. Deze meldingsformulieren worden door deze directie verder verwerkt en verrijkt met kwalitatieve informatie aangeleverd door het netwerk van strategische analisten van de federale politie. Vervolgens worden de resultaten overgemaakt aan de Dienst voor het Strafrechtelijk beleid (DSB) die instaat voor de opmaak van het rapport. Het jaarrapport 2010 zal binnenkort beschikbaar zijn op de site van DSB (www.dsb-spc.be).

Ook het openbaar ministerie verifieert de inhoud van het meldingsformulier en voegt er desgevallend nuttige informatie omtrent het strafrechtelijk gevolg aan toe.

Deze vorm van beeldvorming van georganiseerde criminaliteit wordt dus beïnvloed door de keuzes die door politie en justitie worden gemaakt, bijvoorbeeld wat het doorrechercheren naar potentiële leden, bijkomende activiteiten of vermogensvoordelen betreft. Daarnaast is deze analyse beperkt tot de bij de politie en justitie gekende criminele organisaties voor de periode 2007-2009. In Grafiek 1 wordt het aantal onderzoeken naar georganiseerde criminaliteit in ons land in grafiekvorm geïllustreerd.

Bovendien bedienen criminele organisaties zich van contrastrategieën en hebben zij geleerd om zich weerbaar en verdedigbaar op te stellen tegenover de opsporings- en vervolgingsinstanties.

Grafiek 1. Aantal lopende onderzoeken naar georganiseerde criminaliteit in België ten opzichte van het aantal nieuwe dossiers dat sinds 1997 tot 2009 werd geopend.

De hieronder vermelde kenmerken en tendensen bemoeilijken dus de opsporings- en vervolgingsactiviteiten van politie, justitie en andere overheidsinstanties en maken de beeldvorming van georganiseerde criminaliteit tot een complex gegeven. Om het geheel beter te verduidelijken en tastbaarder te maken worden voorbeelden en grafieken aangereikt.

Internationalisering en mobiliteit

De globalisering en het openen van de grenzen binnen de Europese Unie hebben het vrije verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen vergemakkelijkt. Ook de criminele organisaties ontdekken deze geboden opportuniteit en buiten de geografisch interessante ligging van ons land uit. Haar centrale positie in West-Europa en de nabijheid van tal van buurlanden biedt de criminele organisaties een vlotte toegang tot diverse markten en handelsmogelijkheden, alsook een zekere bescherming gezien de verschillende rechtssystemen die in de ons omringende landen van toepassing zijn. Het Europese gerechtelijke landschap is immers nog ver van een unie.

A) Gemakkelijke toegang tot grote afzetgebieden en markten

Ons land heeft als voornaamste troeven haar strategische ligging en een performante logistieke infrastructuur. Bij voorbeeld de Antwerpse haven vormt als bloeiende wereldhaven een grote aantrekkingspool voor criminelen, te meer omdat de uitgestrektheid van het havengebied, de grote volumes verhandelde goederen en de economische realiteit een grondige controle van alle goederen gewoonweg onmogelijk maakt. Zo speelt de haven een centrale rol in de doorvoer van gestolen goederen naar Afrika en het Middenoosten, alsook voor de invoer van drugs. Meer en meer worden mensen die in de haven werken benaderd door criminele organisaties om faciliterend op te treden.

B) De verschillende rechtssystemen in de ons omringende landen

Een gebrek aan eenvormige wetgeving maakt dat criminele organisaties zich zeer mobiel opstellen en zich spreiden over meerdere landen. Dit bemoeilijkt het onderzoek dat voor de keuze

wordt geplaatst of het over de landsgrenzen heen de zoektocht naar potentiële leden of andere activiteiten opneemt of niet, dit mede gezien het arbeidsintensief karakter van de grensoverschrijdende politionele en justitiële samenwerking. Deze keuzes hebben bijgevolg een invloed op de beeldvorming. Deze organisaties zijn minder zichtbaar omdat de activiteit in België slechts één aspect vormt van een complex proces. Hierbij buiten deze organisaties de zwakke schakels in de verschillende rechtsstelsels uit om hun criminele activiteiten verder te ontwikkelen.

De nabijheid van verschillende rechtssystemen heeft ondermeer tot gevolg dat:

- bepaalde daders slechts een korte periode in ons land verblijven en dus naderhand onvindbaar blijken;
- het referentiekader voor buitenlandse daders sterk verschillend kan zijn van de hier geldende normen. Zo blijkt dat het ontradende effect van een gevangenisstraf verschilt naargelang de cultuur of het land van oorsprong, hetzelfde geldt voor wapenbezit of geweldgebruik;
- sommige daders een berechting in België verkiezen om een zwaardere bestraffing elders te vermijden (of omgekeerd);
- de opsporings- en gerechtelijke onderzoeken zich soms noodgedwongen toespitsen tot slechts een deel van de criminele organisatie of de uitgebouwde activiteiten;
- criminele organisaties gebruik maken van de verschillen in gerechtelijke procedures (zoals de grond tot motivering voor het uitvoeren van bepaalde onderzoekshandelingen), wat het succes in een onderzoek kan hypothekeren;
- een versterkt preventief of repressief beleid in een bepaald land het probleem verplaatst maar niet oplost.

Ten slotte biedt het beleid op het vlak van de visumliberalisering (cf Servië, FYROM en Albanië) mogelijkheden voor de criminele organisaties. Het bevordert immers de mobiliteit van haar leden.

Toenemende ervaring en slagkracht

Duurzaamheid (het vermogen om te blijven voortbestaan) is één van de voornaamste kenmerken van een criminele organisatie. Het stelt de criminele or-

ganisatie in staat om zich permanent te verbeteren, aan te passen en af te schermen (waardoor ook het dark number stijgt) en hierdoor maximale winst te genereren. Hierdoor worden het lerende organisaties die zich vlot aanpassen en weten te handhaven.

De toenemende ervaring van criminele organisaties blijkt bij voorbeeld uit de wijze waarop ze zich (re)organiseren naar aanleiding van hun confrontatie met de overheid. De raadpleging van het dossier en een grondige analyse van de elementen die leiden tot een veroordeling, vormen een ideale informatiebron om zich beter te wapenen tegen een toekomstig politioneel optreden. Deze kennisvergaring blijft niet beperkt tot de onderzoeksinformatie maar richt zich ook op de vorm waaronder fenomenen worden bestraft in ons land. Criminele organisaties maken zich dus eveneens vertrouwd met de lacunes in onze Belgische wetgeving en stemmen er hun criminele activiteiten op af. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de seksuele exploitatie van vrouwen. Om onnodige aandacht en hierdoor de kans op bestraffing te vermijden is het geweld tegen prostituees gevoelig gedaald. Een zekere mate van afhankelijkheid wordt echter in stand gehouden doordat het geweld nu gericht is op personen in het thuisland, de prostituees sneller worden verplaatst en ze een groter aandeel krijgen in de opbrengst.

Ook technologische ontwikkelingen beïnvloeden de werking van criminele organisaties. Zo wordt nieuwe technologie snel geïntegreerd in de criminele activiteiten. Anderzijds biedt ze ook nieuwe opsporingsmogelijkheden voor een alerte en slagkrachtige overheid. Nieuwe communicatiemiddelen of toestellen om veiligheidssystemen uit te schakelen zijn hiervan een voorbeeld. Naarmate de afscherming van de activiteiten en de communicatiemethoden met technologische applicaties meer gemeengoed wordt van criminele organisaties zullen bepaalde opsporingsmethoden, zoals de telefoontap, aan belang gaan inboeten. Deze ontwikkeling heeft dus zeker een impact op de huidige opsporingsmethoden en onderzoekstechnieken van onze politie en justitie.

De toenemende ervaring draagt eveneens bij tot de verhoging van de rendabiliteit. Dankzij verbeterde productieprocessen slagen criminele organisaties er bijvoorbeeld in om dezelfde hoeveelheden synthetische drugs op de markt te brengen door de

productiecapaciteit te verhogen terwijl het aantal productiesites kan worden teruggeschoefd.

Polycriminaliteit

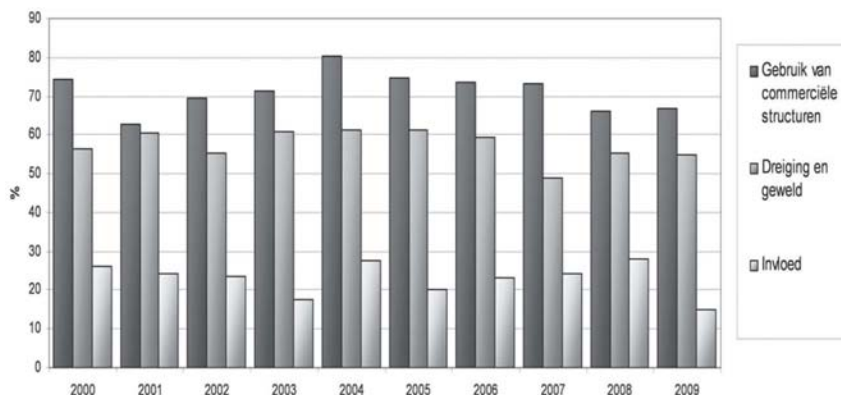
Omwille van opportunistische redenen of een groeiend winstbejag gaan criminele organisaties zich steeds vaker toeleggen op verschillende criminaliteitsvormen. Daardoor worden ze verplicht om meer flexibele structuren in plaats te stellen in functie van de ontplooiende activiteiten. Uit verschillende dossiers "rondtrekkende dadergroepen" blijkt bij voorbeeld dat naast diefstal, ook cocaïne-invoer of seksuele exploitatie tot het takenpakket behoort.

Deze polycriminaliteit is eveneens het gevolg van de toenemende professionalisering binnen criminele organisaties met het oog op verbetering van hun dienstenaanbod. Naast de kern- of hoofdactiviteit gaan criminele organisaties zich meer toeleggen op ondersteunende activiteiten die daardoor evolueren tot nieuwe of volwaardige criminele activiteiten. Dit geldt ondermeer voor de drughandel of de voertuigzwendel, waarbij naast de productie en/of het transport van de goederen andere facetten zoals documentenvervalsing of het witwassen van crimineel geld op een meer professionele wijze wordt uitgebouwd.

De vraag naar meer professionaliteit vraagt naast een interne knowhow ook een externe deskundigheid door de mate van complexiteit van de ontwikkelde legale of illegale activiteiten. Een terrein waarop deze behoefte aan deskundigheid of faciliterende dienst zich duidelijk manifesteert, is het witwassen van criminele opbrengsten. Mensen met financiële, fiscale en sociaalrechtelijke expertise worden hierdoor bijzonder interessant. Eenzelfde evolutie kan worden opgemerkt bij ICT-experten. Een ander voorbeeld vormt de nood aan externen bij de aanmaak van allerhande (al dan niet vervalste) documenten, vergunningen of attesten om hun criminele activiteiten te ondersteunen of af te schermen.

Ten slotte gaan criminele organisaties ook nauwer samenwerken met andere dadergroepen, waarbij expertise wederzijds ter beschikking wordt gesteld. Bij de onderschepping van transporten van illegalen stelt men steeds vaker vast dat de groepen uit personen van verschillende natio-

Grafiek 2. Gebruik van enkele contrastrategieën door de criminele organisaties voor de periode 2000-2009.

naliteit zijn samengesteld. Bovendien staat niet één enkele organisatie in voor de gehele smokkel, maar dragen verschillende criminele groepen, die zich elk specialiseren in een bepaalde tak van de smokkel bij tot een succesvolle smokkelroute.

Het gebruik van contrastrategieën

Criminele organisaties grijpen terug naar contrastrategieën om het succes van hun activiteiten in de tijd te kunnen garanderen. In Grafiek 2 kan voor de voornaamste contrastrategieën het verloop worden gevolgd voor de periode 2000-2009.

Het gebruik van beïnvloeding

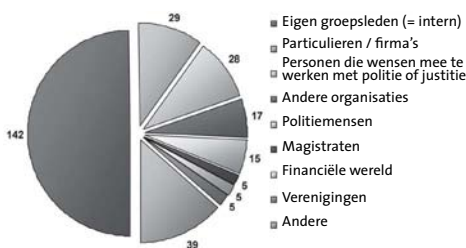
In tegenstelling tot wat men misschien zou verwachten, wordt de Centrale Dienst voor de Bestrijding van Corruptie (CDBC) zelden geconfronteerd met dossiers van georganiseerde criminaliteit¹. Het zou echter voorbarig zijn om daaruit te besluiten dat criminele organisaties weinig of geen (poging tot) beïnvloeding gebruiken. Uit de meldingsformulieren georganiseerde criminaliteit blijkt dat het cijfer gemiddeld rond de 20% schommelt. Beïnvloeding is geen doel op zich, maar een middel om andere criminele activiteiten, zoals drugs-, wapen-, mensenhandel, ... af te schermen of te vergemakkelijken. De gespecialiseerde afdelingen binnen de federale gerechtelijke politie die onderzoek voeren naar de criminele activiteiten van een organisatie, worden meestal eveneens belast met het onderzoek naar het luik beïnvloeding. Gelet

op problemen op het gebied van bewijslast zal de beslissing tot vervolging voor corruptie afhangen van de kans op een veroordeling hiervoor.

Het gebruik van bedreigingen

Criminele organisaties actief in België maken frequent gebruik van bedreigingen om hun criminele activiteiten en/of het voortbestaan van de organisatie veilig te stellen. Tot de methodes behoren de poging om informanten te identificeren, interne sanctiesystemen om potentiële verklikkers af te schrikken en de identificatie van politionele observatie-eenheden. Criminele organisaties zijn in het bijzonder bevreesd voor mogelijke informanten omdat de informantenwerking een goed operationeel inzicht verschaft in de wijze waarop een criminele organisatie functioneert.

Grafiek 3. Types van slachtoffers van geweld of intimidaties gepleegd door criminele organisaties in 2009 (totaal = 285).

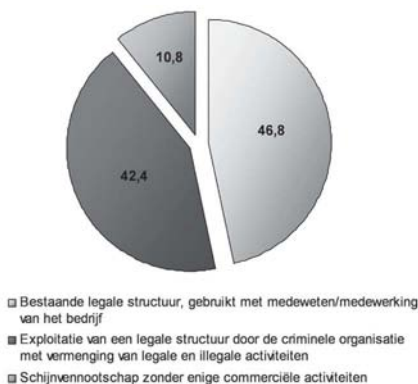
Het gebruik van commerciële structuren

Het gebruik van commerciële structuren scoort hoog omdat criminele organisaties legale struc-

1 Bijvoorbeeld 1 dossier in 2008.

turen nodig hebben om illegale goederen en/of diensten naar een afzetmarkt te brengen. Het gebruik van commerciële structuren is gericht op de afscherming van deze illegale activiteiten. Uit de grafiek hieronder blijkt dat bedrijven op verschillende wijze worden aangewend of geëxploiteerd. Het is niet steeds eenvoudig om de mate van betrokkenheid van een bedrijf in te schatten en aan te tonen. Dat maakt deze contrastrategie juist zo interessant. De vermenging van legale en illegale activiteiten biedt qua afscherming de meeste garanties, maar het vergt voor de criminele organisatie bijkomende inspanningen.

Grafiek 4. Gebruikte commerciële structuren door de criminele organisaties in 2009 (verdeling in %)

Het internet

Het internet biedt een waaier aan mogelijkheden in ons dagelijks bestaan, maar dat geldt evenzeer voor de criminele organisaties die handig gebruik of misbruik maken van de nieuwe technologische ontwikkelingen. Bovendien ondervinden de criminele organisaties enkel hinder van de technologische beperkingen, terwijl voor de wetshandhavingdiensten bijkomende problemen gelden, zoals wettelijke obstakels.

Geen beperkingen in tijd en ruimte

Onderzoekers worden door deze belangrijke evolutie steeds vaker geconfronteerd met netwerken van vaak hooggeschoolde individuen, die zonder enige geografische beperking, 24 op 24 uur actief kunnen zijn. Zij beschikken bovendien over de mogelijkheid om op een gecodeerde wijze informatie uit te wisselen met betrekkelijk grote garanties qua anonimiteit.

Toenemende globalisering

Een criminele organisatie hoeft niet langer fysiek aanwezig te zijn op de geïndiceerde markt. Vanuit het buitenland kan ze (illegale) arbeidskrachten aanwerven, communiceren en richtlijnen geven, illegale diensten en goederen aanbevelen, ... Op die manier kan een criminele organisatie gemakkelijk haar activiteiten opdelen en compartimenteren over verschillende landen, wat detectie en een efficiënte aanpak extra bemoeilijkt. Dit 'internationale' werkteerrein hindert dus een efficiënte en effectieve opsporing en vervolging.

Aanbod van nieuwe diensten

Internetcommunicatie (mail, chat, VOIP's, GSM 3G,...) vormt een bijzondere uitdaging voor het onderzoek. Interceptie en lokalisering vereisen heel wat technische kennis.

Via webverkoop bereikt men een groot aantal potentiële klanten en ook de volumes van aangekochte goederen en/of diensten nemen sterk toe. Drugs, nagemaakte medicijnen, wapens, illegaal tapmateriaal, ... worden in pakketten wereldwijd verstuurd.

De technologie biedt bovendien de mogelijkheid om nieuwe illegale diensten aan te bieden. Zo worden bijvoorbeeld webcams aangewend om nieuwe vormen van seksuele uitbuiting te realiseren.

Quasi onbeperkte toegang tot informatie

De vrije toegang tot informatie die nuttig kan zijn voor het plegen van strafbare feiten (vervaardiging van springstoffen, adviezen voor het omzeilen van asielprocedures, productiemethodes voor de vervaardiging van drugs,...) stimuleren het aanpassingsvermogen van criminele organisaties en plaatsen de overheid voor bijkomende uitdagingen.

Taalgebruik

België is een open samenleving. Deze multiculturele samenleving heeft echter ook gevolgen voor het onderzoekswerk: onderzoekers worden regelmatig geconfronteerd met criminelen die een andere taal praten. De beperkte beschikbaarheid van tolken voor bepaalde talen en de culturele verbondenheid tussen de tolk en de daders (wat af en toe problemen stelt qua betrouwbaarheid), maken van deze talen de-facto een soort van codetaal.

De interpretatie van een tekst in een niet Latijns alfabet is bij voorbeeld vrij moeilijk. Alleen al het uitschrijven van een naam kan tot verwarring leiden. Een Chinese naam bijvoorbeeld kan op verschillende wijzen vertaald worden.

Problemen bij identificatie

Tal van factoren kunnen de identificatie van personen of voertuigen door politiediensten of administraties bemoeilijken. Ofwel vloeien ze voort uit situaties zoals hierboven beschreven, ofwel is het een doelbewuste techniek om zijn ware identiteit te verbergen. In deze paragraaf wordt verder ingegaan op de twee categorie. Soms geschiedt dit op een vrij gesofistikeerde wijze maar in de meeste gevallen volstaan éénvoudige en goedkope technieken. De mogelijkheden zijn talrijk. Hierna volgen de technieken die in de meldingsformulieren het meeste voorkomen:

- regelmatig wijzigende samenstelling van de groep, bij voorbeeld via tijdelijke rekrutering van personen in illegaal verblijf (in België of in het buitenland);
- de opdeling van activiteiten via organisatiecellen over verschillende landen;
- het afschermen van communicatie en de identificatie van de gebruikers door het geregeld veranderen van gsm en/of simkaart, het gebruik van prepaid kaarten, beroep doen op operatoren die werken in onderaanneming, het gebruik van chat en VOIP's (cf Internet), het uitschakelen van de GSM op de plaats van de feiten, het gebruik van phoneshops, ...;
- maximaal opgaan in een omgeving die vanuit politieel oogpunt minder gunstig is. Daarom zoeken criminele organisaties naar plaatsen die gekenmerkt worden door een hoge mate van anonimiteit, waar een politieele aanwezigheid heel zichtbaar is, waar mensen weinig of niet verblijven (zoals industrieterreinen) of waar de inwoners van dezelfde (etnische) oorsprong samenleven;
- het gebruik van aliansen.

De leden van criminele organisaties gebruiken steeds meer aliansen wat in de hand wordt gewerkt door de toenemende individualisering van onze samenleving. Daardoor belanden een reeks

valse identiteiten in de gegevensbestanden. Naast de extra werklast die hieruit voortvloeit, legt deze handelwijze soms een ernstige hypotheek op het succes van een onderzoek. Om aan dit probleem tegemoet te komen, zou men kunnen overwegen om naast de klassieke persoonsgegevens systematisch biometrische gegevens op te slaan.

Het gebruik van aliansen heeft niet alleen negatieve consequenties op het onderzoek. Het veroorzaakt nog andere ongewenste neveneffecten:

- de politie op het terrein kan bij een controle of confrontatie de gevaarlijkheidsgraad van de betrokken crimineel niet inschatten;
- de crimineel neemt over de landsgrens gewoon een nieuwe identiteit aan waardoor er geen link meer is met de bestaande politieele databank;
- bij veroordeling ontsnapt men aan de regels betreffende recidive;
- bij opsluiting zijn de kansen op vervroegde vrijstelling hoger (reden idem supra);
- ...

Bovendien verloopt de informatie-uitwisseling tussen sommige lidstaten moeilijk, omdat niet alle landen beschikken over een centraal register met identificatienummers.

Het gebruik van cash geld

Om te kunnen functioneren hebben criminele organisaties behoefte aan werkmiddelen. Naast het streven naar winst of macht, één van de essentiële objectieven van de georganiseerde criminaliteit, moet een deel van de financiële opbrengsten terugvloeien naar de werking van de organisatie. Criminele organisaties hebben bijgevolg behoefte aan een verdoken boekhouding die niet alleen gericht is op het witwassen van de criminele winsten, maar die er ook voor moet zorgen dat personeel betaald wordt of goederen en diensten worden vergoed. In deze optiek is cash geld een ideaal middel om anonimiteit te garanderen. De behoefte aan cash geld zet de meeste criminele organisaties aan om te investeren in sectoren waar veel cash geld circuleert.

Besluit

Uit het bovenstaande blijkt een zeer grote diversiteit binnen de gekende criminele organisaties

actief in ons land. Dit gegeven toont aan dat de georganiseerde misdaad heel wat uitdagingen en eisen stelt aan het politiewerk en het justitieel optreden. Gezien de verdere globalisering en technische vooruitgang zullen nieuwe opportuniteiten zich in de toekomst aandienen waar criminele organisaties op inspelen door zich steeds opnieuw aan te passen en mee te evolueren. Ook politie en justitie zullen nieuwe inspanningen moeten leveren om een efficiënte en effectieve opsporing en vervolging mogelijk te maken, dit binnen een gedegen wettelijk kader.

Om de verantwoordelijken voor politie en justitie hierin bij te kunnen staan zal een goede beeldvorming onontbeerlijk zijn. Het is dus zaak om te blijven investeren in een adequate beeldvorming over de georganiseerde criminaliteit.